

Androgeno politiko bi lahko uvrstili v demokratični socializem. Ta utegne po avtoričinem mnenju v prihodnosti vplivati na to, da se bo zmanjšala proizvodnja in povečale storitve. Bolj bi se ukvarjal s prehrano, prevozom, varovanjem okolja, izobraževanjem, zdravjem in drugim. Androgena demokratična socialistična država ne bi bila centralistična, marveč bi oblast, v kateri bi enakovredno sodelovali moški in ženske, delila z različnimi skupinami, strankami in drugimi.

Tradicionalno spolno delitev v izobraževanju oziroma izbiri poklicev bi morali odpraviti. Otroke bi morali izobraževati tako, da bi jih opozarjali na možnosti odprte prihodnosti in jim zastavljali nova vprašanja: kakšna je dejanska ženska preteklost, kakšen je pomen anatomskih razlik med ljudmi-moški in ljudmi-ženskami? Ali je standard duševnega zdravlja seksualni standard?

Gayle Graham Yates sklene svojo razpravo s filozofsko premiso o androgenem feminizmu kot o novem verovanju. Relativnost resnice se izraža v čisti subjektivnosti, kar pomeni, da je androgeni koncept nov sistem verovanja, okoli katerega se lahko reorganizirajo stari miti in vrednote in ki lahko ustvarijo nove mite in odnose. Tisto, v kar verujemo, oblikuje naše individualno in družbeno življenje. Verovati v androgeni koncept je nujnost feministične revolucije, ki je ne bomo razpoznali po tem, ali je ženska ali moška, marveč po tem, da je humana.

Radojka Vukčević

V. BEECHEY, T. PERKINS

Vprašanje ur: ženske, skrajšani delovni čas in trg delovne sile

(A Matter of Hours: Women, Part-time Work and the Labour Market)

Zadnje čase postajajo vse pogostejši predmet raziskovanja različnih znanosti tako

v zahodnoevropskih državah, kot tudi pri nas – struktura zaposlovanja na trgu delovne sile, s posebnim ozirom na moško in žensko delovno silo, kot tudi obojestranske možnosti prestrukturiranja dela in iskanja novih možnosti za spremembo delitve dela na bolj enakopravni podlagi, tako na ravni globalne strukture družbe, kot tudi v družini sami. Eden zelo pomembnih prispevkov na tem področju je vsekakor tudi knjiga V. Beechey in T. Perkins: *A Matter of Hours: Women, Part-time Work and the Labour Market*, ki obravnava te probleme v sodobnosti s posebnim ozirom na Veliko Britanijo (prvič objavljena 1987, Polity Press, Cambridge, v sodelovanju z Basil Blackwellom, Oxford, Billing and Sons Ltd, Worcester).

Najprej bi morali poiskati odgovore na vprašanje, zakaj avtorici opozarjata na pomembnost ur, kot tudi na to, zakaj je prav skrajšan delovni čas obravnavan v odnosu do žensk in do trga dela. Vprašanje ur in skrajšan delovni čas sta tukaj obravnavana v ozki povezavi z ločevanjem del na moška, kjer večinoma delajo s polnim delovnim časom v boljših delovnih razmerah, in so ta dela praviloma tudi bolje plačana, bolj privilegirana, bolje vrednotena, medtem ko so po drugi strani ženska dela tista, ki večinoma potekajo v skrajšanem delovnem času, so nižje vrednotena in slabše plačana ter s težjimi delovnimi razmerami.

Avtorici ob primeru pekarske industrije v Coventriju opozarjata na to, da moški opravljajo lažja dela kot ženske. Tako moški delajo pri strojih za proizvodnjo kruha – delo, ki je rezervirano samo za moške, in sicer zaradi »fizične konstitucije«, vendar zaradi nove tehnologije potreba po fizični moči odpade – vse je namreč že avtomatizirano, razen tehtanja kruha na koncu delovnega procesa. Po drugi strani ženske v tej industriji opravljajo težja in bolj umazana dela, in sicer pomivanje posode, pladnjev, pribora za pripravljanje slaščic: ta dela opravljajo ob strojih, kjer je dosti pare, kjer so visoke temperature in kjer so ženske tudi na prepihu. Poleg tega so za to tudi slabše plačana.

Pri pojasnjevanju takšne delitve dela na trgu delovne sile se avtorici navezujeta na drugo teoretično koncepcijo, ki je zasnovana na sociologiji družine ter obravnava žensko kot v dvojni vlogi. Prva koncepcija je

zasnovana na sprejemanju »moške« razsežnosti, na tem, kar se je nekoč imenovalo »job model«. Zagovorniki takšnega izhodišča smatrajo, da obstaja samo ena alternativa, kar pomeni, ali delati polni delovni čas in biti brez obveznosti znotraj družine, ali pa biti nezaposlen. Ni treba posebej pojasnjevati, kaj (oz. koga) so imeli v mislih. Zagovorniki drugega izhodišča se zavzemajo za »gender model« (model spola), znotraj katerega je ženska vedno pojmovana glede na svojo primarno vlogo v družini. To je sekundarna vloga, kar pomeni: vloga, v kateri ženska služi, je tukaj podrejena prvi vlogi, in ženski seveda ne preostane nič drugega, kot to, da svojo primarno vlogo kombinira s skrajšanim delovnim časom. Tako postane skrajšan delovni čas za delodajalce samo »nekaj zraven«, samo »dodatek« k primarnim obveznostim ženske v družini, in na tej podlagi si tudi jemljejo pravico, da dela, ki jih opravlja ženska na trgu delovne sile, slabše plačajo. Po drugi strani so ta dela samo podaljšek del, ki jih opravlja ženska v družini, in so zaradi tega, ker so po svoji naravi »vnaprej določena« za ženske, tudi slabše vrednotena.

Kot dokaz za takšen način razmišljanja služi lahko prepričanje menagerja o tem, naj ženske ne delajo del, ki jih preveč zanimajo, ker: »... vi ne morete imeti obeh staršev, ko prihajata domov, da bi še vedno razmišljala o svojih delih. Kadar ženska prihaja domov, mora začeti razmišljati o otrocih, in če bi imela zanimivo delo, tega ne bi počela. Moški mora imeti zanimivo delo, ker je to njegovo življenje, razumete« (1987, 108).

Po drugi strani delodajalci razmišljajo tudi tako, da ženskam s tem, ko jim omogočajo, da delajo skrajšan delovni čas, delajo »uslugo«. Da ni tako, dokazujeta avtorici tudi s primerom v tekstilni industriji. Tako se je v šestdesetih letih zgodilo, da niso več potrebovali žensk, ki bi delale v skrajšanem delovnem času, ker so si pridobili nov vir delovne sile, in sicer imigrante iz Azije.

Podjetja so se naslonila pretežno na azijsko delovno silo, ki je bila zelo poceni. Večinoma so to bile ženske, ki so delale polni delovni čas. Ta dela so lahko opravljale, ker so živele v razširjenih družinah, kjer so otroke varovali drugi člani družine. Tako kljub njihovim manjšim plačam in kljub pomanjkanju dela vodilni sloj ni imel potrebe po delovnih aranžmajih s skrajšanim delovnim

časom. Zadnjih nekaj let je v tekstilni industriji prišlo do vpeljevanja nove tehnologije, kar je s sabo pripeljalo to, da je spet začela prevladovati moška delovna sila.

Avtorici govorita, da se za tem skriva nekaj popolnoma drugega. Sklicujeta se na svojo empirično analizo, narejeno v Coventry-ju (1971–1981). V njej opozarjata, da je bil za delodajalce skrajšan delovni čas rešitev takrat, ko je obstajala kriza pri pridobivanju in kontroliranju dela, kot da bi to bila rešitev za ženske pri opravljanju gospodinjskih del.

Na ta način delodajalci uporabljajo spolno diferencirane načine odpravljanja pomanjkanja dela in ohranjanja fleksibilnosti. Kadar so moški zaposleni, so v glavnem s polnim delovnim časom. Fleksibilnost se dosegajo z nadurnim delom in včasih z zaposlovanjem občasnih delavcev. Pri zaposlenih ženskah je fleksibilnost omogočena predvsem z organiziranjem del s skrajšanim delovnim časom.

Avtorici zato upravičeno opozarjata, da kvalifikacija ni samo ekonomska, temveč tudi spolna in ideološka kategorija (1987, 107). Na ta način mnoga ženska dela in dela s skrajšanim delovnim časom ostajajo ne-kvalificirana ali polkvalificirana tudi takrat, ko zahtevajo višje sposobnosti ali odgovornost. Po drugi strani avtorici opozarjata na nujnost analiz spolne delitve dela v družini, kot tudi v zvezi s socialno reprodukcijo.

Pri tem avtorici posebno pozornost posvečata analizam o porodniškem dopustu, in v tem okviru prevladujočemu pojmovanju te sfere kot izključno ženske sfere. Tako avtorici upravičeno opozarjata na to, da je zelo pomembno, da moški prevzamejo nase svoj del obveznosti v gospodinjstvu, da bi ženske lahko bile enakopravne na trgu dela. Uvajanje porodniškega in starševskega dopusta (kjer se posebej misli na očete) je zato eno od zelo pomembnih področij uvajanja enakih možnosti na področju dela in zaposlovanja zadnjih let. Kar se tiče starševskega dopusta (parental leave), v Veliki Britaniji nimajo določb o tem. Na Švedskem ima vsaka družina pravico do 12 mesecev starševskega dopusta, polovico katerega lahko uporabi do izpolnjenih 8 let starosti otroka. Zaposleni starši imajo tudi pravico do 60 dni plačanega dopusta na leto, in sicer za vsakega otroka, starega manj kot 12 let. V Zahodni Nemčiji je uveden zakon o starševskem

dopustu, po katerem je dovoljeno leto dni plačanega starševskega dopusta za oba. Tudi v Belgiji imajo pravico do leta dni dopusta, ki ga lahko uporabijo kot starševski dopust ali pa kot dopust za osebne potrebe delavcev.

Zelo zanimiv se mi zdi podatek v zvezi z Veliko Britanijo, namreč, da je v letih 1984–85 imela plačan porodniški dopust samo šestina žensk (1987, 163). Eden izmed razlogov za to, da ženske ob rojstvu otroka nehalo delati, je tudi ta, da imajo v Veliki Britaniji zelo malo otroških vrtecev. V letu 1984 je bilo za otroke v Angliji samo 168.327 dnevnišnih mest, ki so sprejela le 5,3% populacije otrok, starih manj kot štiri leta (1987, 163).

Glede ponovne vrnitve žensk po porodniškem dopustu na njihovo prvotno delovno mesto avtorici navajata, da jim britanska zakonodaja ne omogoča, niti ne ponuja primerne alternativne zaposlitve, in v primeru, ko delodajalec zaposli pet ali več delavcev, se zakonsko ne obvezuje, da bo žensko vzel nazaj na delo; če se pa ženske vračajo, se večinoma vračajo na nižje vrednotena in slabše plačana delovna mesta. Avtorici navajata primer iz izobraževanja, in sicer je neka učiteljica, ki je bila na lestvici številka tri (najvišji), po porodniškem dopustu pristala na lestvici številka ena (najnižji), čeprav je opravljala enaka dela kot prej (1987, 93).

Kljub temu se zadnje čase vse bolj uveljavlja politika enakih možnosti na trgu delovne sile. Tako npr. GLC (Greater London Council) uvaja posamezne novosti, s katerimi naj bi ženskam omogočili vstop v netradicionalne poklice, pa tudi v višje vrednotena dela, npr. vodilna; v zvezi s tem so naredili izobraževalni program z naslovom: delitev del (job-sharing). GLC tudi dovoljuje ženskam, ki se želijo po porodniškem dopustu ponovno vrniti na delo, da si v dveh letih pridobijo pravico do dela na isti stopnji in z isto plačo, kot so ju imele prej. V ta namen so pripravili tudi tečaje za obnavljanje znanj za ženske po porodniškem dopustu ter zasnovali tudi povratne programe.

Že ta kratka informacija o delu V. Beechey in T. Perkins kaže, da opozarjanje na neenakopravnost žensk ob siceršnji pravni izenačenosti ni le nekakšna realsocialistična posebnost, hkrati pa tudi, da so na tem

področju potrebna sistematična in kontinuirana raziskovanja v vseh sodobnih družbah.

Loredana Macan

HENRI LEFEBVRE

Kritika svakidašnjeg života

(Naprijed, Zagreb, 1988, str. 635)

Ob Lukácsu in njegovih naslednikih, posebej Agnes Hellerjevi, je Lefebvre eden redkih marksističnih (družbenih teoretikov, ki je tako fluidno realnost, kot je vsakdanjost, temeljito kritično analiziral. V njegovem opusu, ki obsega kakšnih petdeset del – po tematiki v razponu od filozofije in sociologije do estetike in politične teorije – zavzema kritika vsakdanjega mišljenja osrednje mesto. Pojem vsakodnevnega (vsakdanjega) življenja se je pojavil v Lefebvrovih delih že 1936. leta, v knjigi *Mistificirana zavest* (La conscience mystifiée). Prvo knjigo kritike vsakdanjega življenja s podnaslovom *Uvod* je objavil 1947. leta, druga knjiga *Kritike s podnaslovom Temelji sociologije vsakdanjosti* je sledila 1961. leta in nazadnje, leta 1981 je izšla tretja knjiga *Kritike s podnaslovom Od modernosti do modernizma* (Za metafiziko vsakdanjosti). V pričujočem prevodu so – ob krajšem predgovoru R. Kalanja – zbrane vse tri knjige, sicer pa je 1968. leta Lefebvre napisal tudi neke vrste povzetek celotne tematike teh knjig z naslovom *Vsakodnevno življenje v modernem svetu* (La vie quotidienne dans le monde moderne, Galimard, str. 377).

Nekonvencionalen, antidogmatski pristop k tej zanj trajni in privilegirani temi razkriva humanistično inspiracijo kritike vsakodnevnega življenja. Privilegirani značaj kritike vsakdanjosti je po Lefebvrovem mnenju v njenem pomenu za korenito preobrazbo obstoječega sveta, kajti z njo postaja vprašljiva celota sodobnega sveta kot razcepljene totalnosti: države, kulture, tehnike, institucij, struktur, etabliranih odnosov itd. V toliko hoče ta kritika prevzeti in razviti Marxov projekt preseganja in uresničevanja filozofi-